

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 22 (35)

Суми – 2020

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i22.p29>

СПОРТИВНЕ ПРАВО НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЗМІН ТА РЕФОРМ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Кобзева Тетяна Анатоліївна,
доктор юридичних наук, доцент кафедри
адміністративного, господарського права та
фінансово-економічної безпеки,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет

Куліш Іван Олександрович,
Навчально–науковий інститут права,
Сумський державний університет

До початку нового тисячоліття у провідних країнах світу склалося загальне розуміння ролі і місця спорту в державі, суспільстві та особистості. Будучи невід’ємною частиною суспільного життя, спорт часто називають соціально-економічним феноменом, одним з найважливіших частин фундаменту побудови сучасних соціальних цінностей і культури.

Спорт – це соціальне явище, котре має величезний вплив на різноманітні сфери суспільства: економіку, менеджмент, культуру, освіту, міжнародні відносини, політичні процеси, а головне стан здоров’я нації.

Сьогодні країна знаходиться на вадливому етапі розвитку і змін. У нас як ніколи є можливість змінювати внутрішню ситуацію та систему. Але важливо заострювати увагу не тільки на загальних питаннях, а й на більш побутових, таких як спорт.

Рівень розвитку спорту завжди є у світі показником розвитку країни на міжнародній арені, здоров’я нації та її духовним і патріотичним наповнювачем. Сьогодні спортивне право в країні тільки починає свій розвиток і становлення, але вже можна побачити, що майже кожна провідна юридична фірма в країні окремо надає послуги і у галузі спортивного права.

Нажаль, в Україні майже відсутнє належне правове регулювання у галузі спорту. Хоч нещодавно і була введена відповідальність, як адміністративна, так і кримінальна за деякі види порушень, що є хорошим сигналом. Необхідно охопити аналізом і вдосконаленням законодавства, адже тільки так буде досягнуто правовий і фактичний розвиток галузі.

У роботі проведено аналіз національного та зарубіжного законодавства, праць вчених та розроблено напрямки подальшого реформування та розвитку галузі спорту і фізичної культури. Також проаналізоване співвідношення норм вітчизняного законодавства з нормами міжнародного законодавства та впровадження необхідності введення нашої держави в міжнародні спортивні інституції. Саме виробленні підходи дозволять виробити розвиток аматорського і професійного спорту, зробити ще один крок у боротьбі з корупцією та покращити життя суспільства.

Ключові слова: спорт, спортивне право, міжнародне спортивне право, фізична культура, олімпійський комітет, допінг, адміністративне управління, корупція, здоров'я.

Kobzeva T.A., Kulish I.O. Sports law at the current stage of changes and reforms of the current legislation of Ukraine. By the beginning of the new millennium, a common understanding of the role and place of sport in the state, society and personality had developed in the world's leading countries. Being an integral part of social life, sport is often called the socio-economic phenomenon, one of the most important parts of the foundations for building modern social values and culture.

Sport is a social phenomenon that has a tremendous impact on various spheres of society: economy, management, culture, education, international relations, political processes, and, most importantly, the nation's health.

Today, the country is in a fragile phase of development and change. We have never before been able to change the internal situation and system. But it is important to focus not only on general issues but also on more everyday ones such as sports.

The level of development of sport is always an indicator in the world of the country's development on the international stage, the health of the nation and its spiritual and patriotic filler. Today, sports law in the country is just beginning to develop and become established, but it can already be seen that almost every leading law firm in the country provides services in the field of sports law separately.

Unfortunately, there is almost no legal regulation in the field of sports in Ukraine. Recently, however, both administrative and criminal liability have been introduced for some violations, which is a good signal. It is necessary to cover the analysis and improvement of the legislation, because only in this way will the legal and actual development of the industry be achieved.

The analysis of national and foreign legislation, works of scientists is carried out in this work, and directions of further reformation and development of the field of sports and physical culture are developed. The correlation of the norms of the domestic legislation with the norms of the international legislation and the introduction of the necessity of introducing our state into the international sports institutions are also analyzed. Developing approaches will help develop amateur and professional sports, take another step in the fight against corruption and improve society.

Keywords: sports, sports law, international sports law, physical culture, Olympic Committee, doping, administrative management, corruption, health.

Постановка проблеми. Сьогодні країна знаходиться на вадливому етапі розвитку і змін. У нас як ніколи є можливість змінювати внутрішню ситуацію та систему. Але важливо загострювати увагу не тільки на загальних питаннях, а й на більш побутових, таких як спорт.

Рівень розвитку спорту завжди є у світі показником розвитку країни на міжнародній арені, здоров'я нації та її духовним і патріотичним наповнювачем. Сьогодні спортивне право в країні тільки починає свій розвиток і становлення, але вже можна побачити, що майже кожна провідна юридична фірма в країні окремо надає послуги і у галузі спортивного права.

Нажаль, в Україні майже відсутнє належне правове регулювання у галузі спорту. Хоч нещодавно і була введена відповідальність, як адміністративна, так і кримінальна за деякі види порушень, що є хорошим сигналом. Необхідно охопити аналізом і вдосконаленням законодавства, адже тільки так буде досягнуто правовий і фактичний розвиток галузі.

Аналіз досліджень та публікацій. Висвітленням питань, розвитку та реформування галузі спортивного права займалися такі науковці, як А. М. Апаров, О. А. Моргунов, Г. О. Гаро, О. О. Кушнір, Р. В. Чердник та інші. В роботах яких були висвітлені теоретичні аспекти, проблеми, аналіз міжнародного досвіду, шляхи вирішення, хоч на даний момент замало уваги приділяється даній галузі права.

Мета і завдання. Найголовнішим є висвітлення актуальних проблем правового регулювання та законодавства у сфері фізичної культури і спорту в Україні, пошук шляхів їх вирішення та дослідження спортивного права, як галузі права, а також міжнародного досвіду для реформування та інтеграційних процесів у сфері спорту нашої країни.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до загальної теорії права базовим, найбільш великим елементом системи права є галузь, яка являє собою найширшу сукупність (а точніше кажучи, систему)

правових норм, що регулюють певний вид суспільних відносин.

Практично кожна галузь (а нерідко і підгалузь права) має системоутворюючий правовий акт, навколо якого формується вся система даної галузі або підгалузі права. У сфері фізкультури і спорту таким на сьогоднішній день є Закон України від 24 грудня 1993 р. «Про фізичну культуру і спорт» [1].

У зв'язку з цим утворення окремих галузей права відбувається не довільно, а як наслідок відокремлення окремої групи суспільних відносин, що становлять предмет, і формування особливого регулятивного режиму, що представляє метод правового регулювання [2].

Предметом правового регулювання спортивного права як комплексної спеціалізованої галузі права є певна група суспільних відносин, притаманна лише даній галузі.

Під предметом спортивного права ми розуміємо органічний комплекс суспільних відносин, що виникають у сфері фізичної культури і спорту - трудового і соціального забезпечення, державно-управлінських відносин, фінансового та ресурсного забезпечення, господарських, кримінально-правових, в сфері спортивної травматології та протидії застосуванню допінгу, міжнародних, а також процесуальних (щодо врегулювання спортивних суперечок) [3].

У спортивному праві можна визначити наступні галузеві методи:

- використання засобів фізичної культури і спорту в профілактиці захворювань і формування здорового способу життя населення країни, різнобічному фізичному та культурному вдосконаленні громадян;

- забезпечення доступності всіх верств населення до занять фізичною культурою і спортом;

- використання фізичної культури і спорту як засобу підготовки до виробничої діяльності і військової служби, а також профілактики наркоманії, пияцтва, тютюнопаління та злочинності;

- обліку безперервності і наступності фізичного виховання різних вікових груп громадян на всіх етапах їх життєдіяльності;

- обліку зв'язку фізичного виховання з іншими видами виховання (розумовим, трудовим, моральним і т. д.);

- відповідальності громадян за своє здоров'я і фізичний стан;

- забезпечення безпечної організації та проведення учбово-тренувальних занять і спортивних заходів;

- відшкодування завданої шкоди здоров'ю, пов'язаної з наслідками спортивної діяльності або в процесі цієї діяльності;

- відновлення втрачених функцій після виробничих або спортивних травм і перенесених захворювань на основі використання засобів лікувальної фізичної культури (ЛФК);

- обліку спрямованості фізкультурно-спортивного руху на консолідацію суспільства, зміцнення єдності і згуртованості нації;

- орієнтації на розвиток народних і національних систем фізичного виховання, що дозволяють повністю розкрити національні традиції;

- обліку самостійності і рівноправності фізкультурно-спортивних об'єднань, незалежно від рівня, який вони займають в сфері фізичної культури і спорту, в тому числі рівності їх прав на державну підтримку;

- заохочення конкуренції в спорті і діяльності підприємств спортивної промисловості, захисту від монополізму в управлінні, особливо в спорті вищих досягнень;

- забезпечення ефективної підготовки до змагань, участі в змагальній діяльності та досягнення максимально високих спортивних результатів;

- цілеспрямованості впливу на досягнення обопільних інтересів в результаті діяльності суб'єктів сфери фізичної культури і спорту;

- обліку правил спортивної етики та ін. [3].

Встановивши предмет і методи українського спортивного права, на наш погляд, доцільно (можливо, при подальшому додатковому обґрунтуванні) розглядати його як такий що знаходиться в стадії становлення в нашій країні комплексну галузь права і таким чином визначити поняття даної галузі.

Спортивне право - це спеціалізована комплексна галузь права, що представляє собою пов'язану внутрішньою єдністю систему взаємопов'язаних правових, а також корпоративних норм, якими закріплюються основні принципи, форми і порядок фізкультурно-спортивної діяльності, що включає органічний комплекс наступних суспільних відносин: трудового і соціального забезпечення, державно-управлінських відносин, фінансового та ресурсного забезпечення, господарських, кримінально-правових, відносин у сфері спортивної травматології та протидії застосування допінгу, міжнародних, процесуальних відносин по врегулюванню спортивних суперечок, а також інших відносин, пов'язаних з фізичною культурою і спортом [3].

Для того щоб отримати більш повне і чітке уявлення про спортивне право, необхідно на основі

його особливостей як комплексної галузі права чітко і послідовно зіставити його з суміжними галузями. Іншими словами, необхідно усвідомити місце спортивного права в системі галузей права, уточнити критерії відмежування його від інших галузей.

На наш погляд, в системі права спортивне право як новітня комплексна галузь формується з норм різних галузей права: конституційного, муніципального, адміністративного, фінансового, інформаційного, господарського, цивільного, кримінального, міжнародного, процесуального та інших. Головною сферою регулювання в спортивному праві, нагадаємо, є відносини, що складаються в процесі фізкультурно-спортивної діяльності.

Конституційне право. Воно є стрижневою галуззю права будь-якої держави, представляючи собою, образно кажучи, стовбур дерева, з якого виростають інші галузі права.

Стаття 49 України Конституції України закріплює зобов'язання держави дбати про розвиток фізичної культури і спорту, а також конституція закріплює основоположні суміжні принципи для спортивного права, як право на вільний розвиток особистості, охорону здоров'я, адміністративний устрій і так далі [4].

Трудове право. Важливим структурним елементом спортивних відносин виступають відносини, пов'язані із застосуванням праці працівників сфери фізичної культури і спорту, перш за все професійних спортсменів, опосередковувані спортивним правом. У складі спортивного права є, наприклад, спеціальні норми про специфіку праці професійних спортсменів та тренерів, що відображають галузеві особливості трудових відносин в сфері спорту (ст. 38, 49 Закону України «Про фізичну культуру і спорт»). Про професійних спортсменів на жаль немає положень в рамках Кодексу законів про працю України, що є великою проблемою оподаткування їх доходів, форми працевлаштування та окремого соціального страхування [5].

Цивільне право. Являє собою систему правових норм, що регулюють майнові та пов'язані з ними особисті немайнові відносини, що ґрунтуються на автономії волі і майновій самостійності учасників таких відносин, характеризуються методом юридичної рівності сторін.

Майнові відносини в сфері фізкультури і спорту є важливим елементом предмета цивільного права. Цивільний кодекс України, інші закони та правові акти, які містять норми цивільного права, регламентують питання участі суб'єктів фізкультурно-спортивної діяльності в

зобов'язаннях, регулюють порядок укладення та виконання багатьох господарських договорів [6].

Господарське право. Сферою господарського права охоплюються лише окремі елементи фізичної культури і спорту, наприклад пов'язані з якістю фізкультурно-оздоровчої та спортивної продукції, і регулюються вони в загальному плані. Спортивне ж право максимально повно, детально, глибоко і всебічно регулює всі напрямки даної конкретної специфічної сфери діяльності.

Адміністративне право. Воно регламентує суспільні відносини, що складаються в сфері державного управління, порядок створення, реорганізації і ліквідації виконавчих органів влади всіх рівнів, їх цілі та завдання, компетенцію, структуру, порядок функціонування. В адміністративних відносинах орган, наділений владними повноваженнями, не тільки бере участь, а й реалізує ці владні функції. Взаємодія між адміністративним і спортивним правом виражається в тому, що на основі адміністративних актів (наприклад, розпоряджень контрольного органу) в ряді випадків виникають, змінюються і припиняються спортивні правовідносини.

Також важливим елементом взаємодії спортивного і адміністративного права є адміністративна відповідальність, наприклад: статті 172-8 «Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових обов'язків або інших визначених законом повноважень», 172-9 «Невжиття заходів щодо протидії корупції», 172-9-1 «Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням» Кодексу України про адміністративну відповідальність та за Законом України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» [5].

Кримінальне право. Регулює відносини, що виникають у зв'язку з вчиненням злочину. Кримінальне право охороняє і відносини в сфері фізичної культури і спорту, наприклад стаття 369-3 «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань» Кримінального кодексу України, суб'єкт злочину буде нести відповідальність у вигляді штрафу, обмеження волі, або її позбавлення [7].

Міжнародне право. З урахуванням все більшого залучення нашої країни в міжнародні спортивні відносини з'являється необхідність пильного розгляду міжнародно-правових аспектів даної проблеми.

Треба сказати, що багато джерел, на основі яких формується сучасна спортивна право, представляють собою нормативну діяльність міжнародних спортивних організацій, судову і

арбітражну практику. Нормативна основа бере свій початок головним чином не з будь-якого договору між державами, а з міжнародних угод між установами, багато з яких є незалежними від своїх національних урядів.

Норму міжнародного співробітництва у сфері фізичної культури і спорту передбачено за статтею 53 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [1].

Проблеми необхідно поділити на адміністративно-управлінські, системні, корупційні, трудові, інфраструктурні та соціальні.

Щодо адміністративно-управлінської частини проблеми, то у нашій державі так влаштована система, що спорт фактично існує та розвивається у більшості випадків за рахунок бюджетного фінансування, котре направляється від держави до федерацій, чи напяму на місця від місцевого самоврядування. Тут з'являється відразу й друга проблема, корупційного складу, адже регулярно можна побачити прецеденти того що спортсмени й тренери у звітах федерацій бачать що гроші виділені, а до самого спортсмена вони не доходять. Важливим тут є те, що Міністерство молоді і спорту мають величезний адміністративний тиск на будь-яку федерацію. Усі федерації примушують вже свої обласні федерації на підпис контракту з місцевими спортивними комітетами, без котрих спортсмен вже не може пройти Фізкультурний Диспансер для допуску на змагання будь-якого рівня. Тобто фактично у рамках навіть аматорського спорту держава фактично примушує до обов'язкової роботи, де потім з'являється корупційна складова і фактично секції існуючі поза рамками федерацій не можуть розвивати молодих спортсменів [8].

Виходячи з першої проблеми з'являється вже наступна, у своїй більшості влада розподіляє кошти на види спорту, де їм зручно «відмивати» кошти і як результат ми отримуємо нерівномірний розвиток спорту у країні, велику кількість інфраструктурних проблем та проблем матеріального забезпечення.

Великою проблемою професійного спорту є відсутність правильних для держави трудових відносин у даній сфері, адже це фактично окрема категорія працівників, котрі мають мати особливі умови роботи та соціального страхування.

Також, існує системна проблема, адже щоб збільшувалась кількість професійних спортсменів та цілком розвивався спорт, необхідно створювати умови для занять спортом з дитячо-юнацького віку. Раніше було повноцінне функціонування дитячо-юнацьких спортивних шкіл, зараз вже зменшилась в силу часу як їх кількість, так і перехід тренерів до

приватної тренерської діяльності, котра більш вигідна фінансово.

Проблема корупційної складової була піднята вже вище, але вона більше відносилася до бюджетного рівня. Окремою частиною цієї проблеми є договірні матчі, продажні судді та інші прояви корупції вже виключно в професійному спорті. Зараз ця проблема лише набирає обертів, не дивлячись навіть на введені адміністративні і кримінальні види відповідальності.

І останньою є соціальна проблема, адже спорт серед населення недостатньо популяризований, а це здоров'я і тривалість життя населення. Необхідне масове залучення спорту і створення умов за яких кожен зміг би реалізовувати подібне бажання.

Починаючи з перших проблем, а саме адміністративного управління, то необхідно зменшувати кількість механізмів впливу держави та цілком її втручання у вигляді владних повноважень на спортивні інституції, необхідно урівнювати в рамках видів спорту як представників спортивних клубів, так і представників федерацій.

Держава та її спортивні організації мають входити до міжнародних спортивних інституцій, вводячи їх стандарти і норми, що створить умови справедливого суддівства та цілком рівність спортсменів.

Важливим фактором розвитку спорту та спортивного права є введення відповідальності за різноманітні правопорушення у галузі фізичної культури і спорту. Проблема корупції існує не тільки в рамках спорту, а й є основною проблемою нашої держави. Зараз вже існує адміністративна і кримінальна відповідальність за певні правопорушення пов'язані зі ставками на спорт. Навіть передбачена відповідальність за неповідомлення про подібні прояви корупції [7]. Але необхідно ввести окрему статтю в Кодекс України про адміністративні правопорушення, щодо використання допінгу, або примушення до прийому таких речовин. Адже реального контролю за використанням допінгу на рівні держави немає [9].

Необхідно цілком змінювати систему аматорського спорту створивши в рамках шкіл і університетів секції та навіть окремі спортивні ліги, бо виділення грошей на федерації перетворилось на часткову передачу грошей і фінансування до фактично приватних інституцій. Набагато краще буде, якщо матеріальне забезпечення, котре виділяється державою та місцевим самоврядуванням на спорт, буде залишатись на балансі державних та комунальних закладів.

В рамках трудового законодавства мають бути введені окремі соціальні пільги покладені на державу і роботодавців для спортсменів, бо більшість видів спорту є травмонебезпечними, і при нашій економічній ситуації професійним спортсменам дуже важко утримувати себе при непередбаченій ситуації [10].

Висновки. Спортивне право в Україні поступово починає набувати ознаки самостійної галузі права, в межах якої об'єднуються інститут спортивного суддівства, спортивного арбітражу, спортивної відповідальності тощо. Дані кроки є дуже важливими, адже виділення спортивного права в окрему галузь створить підґрунтя для актуалізації і збільшення кількості досліджень, а як наслідок до реформ у галузі фізичної культури і спорту.

Надалі кроком має стати інтеграція української фізичної культури і спорту у міжнародний простір, адже це побудує основу для створення міжнародних спортивних стандартів, у тому числі є важливими міжнародні спортивні організації, котрі можуть виносити справедливі суддівські рішення у спорах.

До інших проблем національного законодавства і системи у галузі фізичної культури і спорту було виділено і умовно поділено на: адміністративно-управлінські, системні, корупційні, трудові, інфраструктурні та соціальні.

Адміністративно-управлінські вирішуються достатньо простим шляхом, шляхом зменшення даного виду впливу на федерації, перехід до клубних варіантів спортивного адміністрування, та створення окремих шкільних і університетських ліг, після котрих вже буде йти професійний спорт, адже шляхом дотації федерацій відбувається найбільший «відмив» коштів.

Необхідно розвивати масовий спорт, створюючи максимум інфраструктурних умов, умов доступності, соціальної популяризації фізичної культури. Це є необхідним, адже тільки так буде досягнуто здоров'я нації і розвиток патріотизму.

Важливим є вирівнювання трудових відносин у професійному спорті, адже фактично ці відносини в рамках трудового законодавства ніяким чином не врегульовані і необхідно виробити чітку регламентацію у договори між клубом і спортсменом, ввести соціальні пільги і умови, адже спорт це специфічний вид праці.

Надалі, існує проблема корупційної складової, котру можна подолати виключно введенням відповідальності за всі види можливих правопорушень у цій галузі, цілковитої боротьби з корупцією в країні та відсторонення від такого сильного впливу держави на спорт, цілковита зміна системи.

Література:

1. Закон України "Про фізичну культуру і спорт" від 1993 року [Електронний ресурс]. – станом на 16.07.2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>
2. Ведерніков Ю. А. Теорія держави і права: Навч. посіб. / Ю.А. Ведерніков, В. С. Грегул. — 4те вид., доп. і переробл. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 224 с
3. Спортивне право України : навч. посіб. для студ. вnz / А. М. Апаров; Київ. держ. акад. вод. трансп. ім. гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного. — К. : Істина, 2012. — 518 с.
4. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1971. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
6. Тлумачний словник з теорії держави і права / Авт.упоряд. К. Г. Волинка. — К.: Магістр — XXI сторіччя, 2006. — 112 с.
7. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
8. Гаро Г. О. Спортивне право: огляд національного законодавства і міжнародних стандартів [Електронний ресурс] / Г. О. Гаро, О. О. Кушнір // Протокол. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://protocol.ua/ua/sportivne_pravo_oglyad_natsionalnogo_zakonodavstva_i_mignarodnih_standarti_v/.
9. Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-19>.
10. Закон України "Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1954-14>.